გლობალიზაციის გავლენა სახელმწიფოს სუვერენიტეტზე

თეონა ჩარკვიანი

საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

teonacharkviani@gmail.com

ORCID iD: https://orcid.org/0009-0004-0080-8592

DOI: 10.52340/splogos.2026.01.18

აბსტრაქტი

სტატიაში გაანალიზებულია გლობალიზაციის გავლენა სახელმწიფოს სუვერენიტეტის ტრანსფორმაციაზე თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაში. ნაშრომი ეფუძნება სუვერენიტეტის კლასიკური, ვესტფალიური გაგების კრიტიკულ გააზრებას და აჩვენებს, თუ როგორ იცვლება მისი შინაარსი ეკონომიკური ინტეგრაციის, საერთაშორისო ინსტიტუტების გაძლიერების, ტრანსნაციონალური აქტორების გავლენისა და ციფრული ტრანსფორმაციისას. კვლევა განიხილავს სუვერენიტეტის ძირითად განზომილებებს – შიდა, გარე, იურიდიულ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და ტექნოლოგიურ ასპექტებს – და ასახავს მათ შორის არსებულ ურთიერთდამოკიდებულებას. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეკონომიკური სუვერენიტეტის შეზღუდვის მექანიზმებს გლობალური ფინანსური ბაზრებისა და საერთაშორისო ინსტიტუტების პირობიანობის კონტექსტში, ასევე ტექნოლოგიური და ინფორმაციული სუვერენიტეტის მნიშვნელობის ზრდას XXI საუკუნეში. ნაშრომში განხილულია ევროკავშირის „გაზიარებული სუვერენიტეტის“მოდელი, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის გავლენა ეროვნულ ეკონომიკურ პოლიტიკაზე და ჩინეთის მაგალითი ციფრული სუვერენიტეტის განმტკიცების კუთხით. ავტორი ასკვნის, რომ თანამედროვე სახელმწიფო ფუნქციონირებს ჰიბრიდული სუვერენიტეტის რეჟიმში, სადაც ფორმალური იურიდიული ავტონომია ხშირად არ ემთხვევა ძალაუფლების ფაქტობრივ განაწილებას. ნაშრომი ამტკიცებს, რომ სუვერენიტეტის სიცოცხლისუნარიანობა თანამედროვე ეპოქაში დამოკიდებულია არა

იზოლაციაზე, არამედ მის ადაპტირებულ, მრავალგანზომილებიან და ინტეგრაციულ გარდაქმნაზე.

საკვანძო სიტყვები: გლობალიზაცია, სახელმწიფო, სუვერენიტეტი, საერთაშორისო ურთიერთობები, ტრანფორმაცია.

The Impact of Globalization on State Sovereignty

Teona Charkviani

Doctor of International Relations

Georgian Technical University

teonacharkviani@gmail.com

ORCID iD: https://orcid.org/0009-0004-0080-8592

Abstract

This article examines the impact of globalization on the transformation of state sovereignty in the contemporary international system. The study critically reassesses the classical Westphalian understanding of sovereignty and demonstrates how its content is reshaped under conditions of economic integration, the strengthening of international institutions, the growing influence of transnational actors, and digital transformation. The research explores the main dimensions of sovereignty, internal and external, legal, political, economic, and technological, and highlights their interdependence. Particular attention is paid to the constraints on economic sovereignty arising from global financial markets and the policy conditionality imposed by international institutions, as well as to the increasing significance of technological and informational sovereignty in the twenty-first century. The article analyzes the European Union as a model of shared sovereignty, the role of the International Monetary Fund in limiting national economic policy autonomy, and China's approach to strengthening digital sovereignty. The study concludes that contemporary states operate within a regime of hybrid sovereignty, where formal legal autonomy often diverges from the actual distribution of power. It argues that the viability of sovereignty in the age of globalization depends not on isolation, but on its adaptive, multidimensional, and integrative transformation.

Keywords: globalization, state, sovereignty, international relations, transformation.

მსოფლიოში დღეს მიმდინარე დე-გლობალიზაციისა და ფრაგმენტაციის პირობებში სახელმწიფო სუვერენიტეტის კვლევა დღესაც **აქტუალურია.** სახელმწიფოს სუვერენიტეტი წარმოადგენს პოლიტიკურ მეცნიერებაში ერთ-ერთ ყველაზე კომპლექსურ და დინამიკურ კონცეფციას, რომლის ირგვლივ მეცნიერები საუკუნეების განმავლობაში განიხილავენ ძალაუფლების წყაროს, ლეგიტიმაციის ფორმებს, სახელმწიფოს უფლებებსა და საერთაშორისო ურთიერთობებში მის სტატუსს. სუვერენიტეტის იდეა ისტორიულად ჩამოყალიბდა როგორც სახელმწიფოს უნარი, განახორციელოს უმაღლესი, შეუზღუდავი და დამოუკიდებელი ძალაუფლება – როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ. თუმცა, თანამედროვე ეპოქაში ეს ცნება სულ უფრო მრავალშრიანი და მრავალმნიშვნელოვანი ხდება, რადგან გლობალიზაცია, საერთაშორისო ინსტიტუტების გაძლიერება და ტრანსნაციონალური პროცესები ახლებურად აყენებს კითხვას სახელმწიფოს უზენაესი ძალაუფლების რეალურ საზღვრებზე.

ნაშრომი ეფუძნება სუვერენიტეტის თეორიას. გლობალიზაცია ბოლო სამი ათწლეულის განმავლობაში საერთაშორისო პოლიტიკის, ეკონომიკისა და სოციალური ურთიერთობების განმსაზღვრელ პროცესად იქცა. მისი არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ქვეყნის შიგნით მიმდინარე მოვლენებზე ზეგავლენას სულ უფრო მეტად ახდენს გარე ფაქტორების კომპლექსი – საერთაშორისო ბაზრები, ტრანსნაციონალური კომპანიები, სუპრანაციონალური ინსტიტუტები, ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიები, მიგრაციის მასშტაბები და გლობალური უსაფრ-თხოების გამოწვევები. ამ პროცესებმა საფუძვლიანად შეცვალა სახელმწიფოს როლი, ფუნქციები და განსაკუთრებით – სუვერენიტეტის ტრადიციული გაგება. თუ კლასიკური ვესტფალიის სისტემაში სუვერენიტეტი განიხილებოდა როგორც სახელმწიფოს აბსოლუტური და განუყოფელი ძალაუფლება საკუთარი

ტერიტორიისა და მოსახლეობის მიმართ, თანამედროვე ეპოქაში მისი შინაარსი მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას განიცდის.[224]

გლობალიზაციისას სახელმწიფოს სუვერენიტეტი აღარ არის მხოლოდ იურიდიული კონსტრუქცია; ის გახდა დინამიკური, მოქნილი და გარემო პირობებზე დამოკიდებული ინსტიტუტი, რომელიც მუდმივად რეაგირებს ეკონომიკურ ინტეგრაციაზე, ახალი ტექნოლოგიების გავრცელებაზე, საერთაშორისო სამართლის ზრდასა და ტრანსნაციონალური ძალების გაძლიერებაზე.[225]

ნაშრომის მიზანია გავაანალიზოთ ის, თუ როგორ ასუსტებს, გარდაქმნის ან ახლებურად განსაზღვრავს გლობალიზაცია სახელმწიფოს სუვერენიტეტს, თუმცა, მანამდე განვიხილავთ სუვერენიტეტის არსს. ნაშრომში წარმოჩენილია როგორც თეორიული მოდელები, ასევე, კონკრეტული ისტორიულ-პოლიტიკური მაგალითები, რაც საშუალებას იძლევა, სრულად გაიაზროს სახელმწიფოს როლის ცვლილება XXI საუკუნეში.

ნაშრომში გამოყენებულია კვლევის შედარებითი, დიაქრონული, Case-Study, ნორმატიულ-სამართლებრივი ანალიზის მეთოდები.

კვლევის სამეცნიერო სიახლეს წარმოადგენს სუვერენიტეტის დინამიკური მოდელის შემუშავება, რომელიც ამტკიცებს, რომ გლობალიზაციის პირობებში სახელმწიფო არ კარგავს თავის უზენაესობას, არამედ ახდენს მისი ლეგიტიმაციის წყაროების დივერსიფიკაციას. ნაშრომში კრიტიკულადაა გადააზრებული ვესტფალიური პრინციპები და შემოთავაზებულია სუვერენიტეტის ახალი, ფუნქციური გაგება პოსტ-ინდუსტრიულ ეპოქაში.

სახელმწიფოს სუვერენიტეტი თანამედროვე საერთაშორისო სამართლისა და პოლიტიკური თეორიის ერთ-ერთი ფუნდამენტური ცნებაა. ის განსაზღვრავს სახელმწიფოს უნარს, განახორციელოს უზენაესი პოლიტიკური ძალაუფლება როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ. მიუხედავად იმისა, რომ სუვერენიტეტის იდეა საუკუნეთა განმავლობაში ჩამოყალიბდა, მისი შინაარსი

[224] Jean Bodin, 1576, Six Books of the Commonwealth, Paris.
[225] David Held, 1995, Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance, Stanford University Press.

დღემდე განიცდის ცვლილებებს – გლობალიზაციის, საერთაშორისო ინსტიტუტების გაძლიერებისა და ტრანსნაციონალური პროცესების გავლენის შედეგად.

სუვერენიტეტის ფესვები შუა საუკუნეების ევროპაში უნდა ვეძებოთ, სადაც პოლიტიკური ძალაუფლება გაყოფილი იყო სამეფო დინასტიებს, ფეოდალურ ბატონებსა და ეკლესიას შორის. ერთიანი, ცენტრალიზებული ხელისუფლების არარსებობა წარმოშობდა პოლიტიკურ ფრაგმენტაციას, რის გამოც გაჩნდა აუცილებლობა სახელმწიფოს უზენაესი ძალაუფლების კონცეპტუალურად განსაზღვრისა.

სუვერენიტეტის პირველი სისტემური თეორიული განმარტება XVI საუკუნის ფრანგ მოაზროვნეს, ჟან ბოდენს ეკუთვნის. მისი მიხედვით, სუვერენიტეტი არის **„უზენაესი, განუყოფელი და მუდმივი ძალაუფლება სახელმწიფოში“**. ბოდენისთვის სუვერენი იყო აბსოლუტური ძალაუფლების მატარებელი, რომელიც კანონზე უფრო მაღლა იდგა.

თანამედროვე სახელმწიფოს სუვერენიტეტის დასაბამად მიჩნეულია 1648 წლის ვესტფალიის სამშვიდობო შეთანხმება, რომელმაც აღიარა, რომ სახელმწიფოები საერთაშორისო ურთიერთობებში ერთმანეთისათვის თანასწორნი არიან და არავინ უნდა ჩაერიოს მათ შინაგან საქმეებში. ეს პრინციპი დღემდე წარმოადგენს საერთაშორისო სამართლის ქვაკუთხედს.

სუვერენიტეტი პოლიტიკური თეორიისა და საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი ყველაზე ძველი, თუმცა, მუდმივად გარდამავალი კონცეფციაა. XVII საუკუნის ევროპის სახელმწიფო-შედგენის პერიოდში, ვესტფალიის შემდეგ, ჟან ბოდენის მიერ ჩამოყალიბებული განსაზღვრება – **უზენაესი, განუყოფელი** და **მუდმივი ძალაუფლება** – იქცა კლასიკურ ნიმუშად. თუმცა, ამ კონცეფციის ისტორიული განვითარება გვაჩვენებს, რომ სუვერენიტეტი არასდროს ყოფილა ერთიანი და სტატიკური. მისი ფორმა, ფუნქცია და მასში მოქცეული შესაძლებლობები სხვადასხვა ეპოქაში განსხვავდებოდა.

სუვერენიტეტი ერთიანი, მონოლითური არსი არ არის; ის მრავალშრიანი სისტემაა, რომელშიაც ერთმანეთისგან განსხვავებული, მაგრამ ურთი-ერთდამოკიდებული ელემენტები ერთიანად ქმნიან სახელმწიფო ძალაუფლების

საფუძველს. მისი ძირითადი განზომილებები შეიძლება დაიყოს **შიდა** და **გარე** კომპონენტებად.[226]

შიდა სუვერენიტეტი გულისხმობს სახელმწიფოს უნარს, საკუთარი პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და სამართლებრივი წესრიგი ავტონომიურად დააწესოს და აღასრულოს. მისი ძირითადი ელემენტებია:

1. იურიდიული ავტორიტეტი – **კონსტიტუცია, კანონმდებლობა და სასამართლო ინსტიტუციები ადგენენ სამართლებრივ ჩარჩოს, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოს ფუნქციონირებას.[227]**

2. ძალის ლეგიტიმური მონოპოლია – ვებერის მიხედვით, სახელმწიფოს აქვს „ლეგიტიმური ძალის გამოყენების მონოპოლია" თავიანთ ტერიტორიაზე. ეს არის შიდა სუვერენიტეტის ერთ-ერთი მთავარიანი საფუძველი.[228]

3. ეფექტიანი ადმინისტრაცია – ბიუროკრატიული სისტემა უზრუნველყოფს კანონებისა და პოლიტიკის ფაქტობრივ რეალიზაციას. ბიუროკრატიის სისუსტე ნიშნავს შიდა სუვერენიტეტის შესუსტებას.[229]

4. საზოგადოების ნდობა და ლეგიტიმაცია – სუვერენიტეტი შიგნით ვერ იმოქმედებს, თუ მას მოსახლეობის მხრიდან ლეგიტიმაცია არ აქვს.[230]

გარე სუვერენიტეტი განსაზღვრავს სახელმწიფოს სტატუსს საერთაშორისო სისტემაში. იგი მოიცავს:

- საერთაშორისო აღიარებას – **სახელმწიფო სუვერენული ხდება მაშინ, როცა საერთაშორისო თანამეგობრობა მის სახელმწიფოებას აღიარებს;[231]**
- საგარეო პოლიტიკის დამოუკიდებლობას – **გარე სუვერენიტეტი გულისხმობს სახელმწიფოების უნარს, დამოუკიდებლად განსაზღვრონ საგარეო პოლიტიკა, დადონ ხელშეკრულებები და განახორციელონ დიპლომატიური აქტივობები;[232]**

---

[226] Max Weber, 1919, Politics as a Vocation, Duncker & Humblot; Stephen Krasner, 1999, Sovereignty: Organized Hypocrisy, Princeton University Press.
[227] Jean-Jacques Rousseau, 1762, Du Contrat Social, Amsterdam.
[228] Max Weber, 1919, Politics as a Vocation, Duncker & Humblot; Stephen Krasner, 1999, Sovereignty: Organized Hypocrisy, Princeton University Press.
[229] Mann Michael, (1986). The Sources of Social Power. Cambridge University Press.
[230] Beetham David, (1991). The Legitimation of Power. Macmillan.
[231] Grotius Hugo, (1625). On the Law of War and Peace. Oxford University Press.
[232] Waltz Kenneth, (1979). Theory of International Politics. Addison-Wesley.

- **ჩაურევლობის პრინციპს** – ვესტფალიის მოდელის თანახმად, სახელმწიფოები ვალდებულებულნი არიან, პატივი სცენ ერთმანეთის შიდა სუვერენიტეტს და არ ჩაერიონ შიდა საქმეებში.[233]

განმანათლებლობის ეპოქაში ჩამოყალიბდა კონცეფცია, რომ სუვერენიტეტის წყარო არის ხალხი და ეს პრინციპი დღესაც პოლიტიკური ლეგიტიმაციის ცენტრალურ საფუძველს წარმოადგენს. რუსოსეული „საერთო ნების" თეორიის შესაბამისად, სახელმწიფო ხელისუფლება ლეგიტიმურია მხოლოდ მაშინ, როდესაც იგი გამომდინარეობს კოლექტიური ავტონომიიდან და მოქალაქეთა თანასწორ მონაწილეობაზე დაფუძნებული პროცესებიდან.

თანამედროვე დემოკრატიებში ეს პრინციპი რეალიზდება არა მხოლოდ არჩევნებით, არამედ პოლიტიკური ანგარიშვალდებულების მექანიზმებით, სასამართლო კონტროლითა და სამოქალაქო უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის გზით.[234]

იურიდიული და პოლიტიკური სუვერენიტეტი

იურიდიული სუვერენიტეტი განსაზღვრავს სახელმწიფოს კონსტიტუციურ კომპეტენციას, სამართლებრივ არქიტექტურასა და ინსტიტუციურ უფლებამოსილებებს, რაც უზრუნველყოფს მისი მოქმედების ფორმალურ საფუძვლებს.[235] პოლიტიკური სუვერენიტეტი კი ასახავს ძალაუფლების ფაქტობრივ განაწილებას საზოგადოებაში, მათ შორის პარტიულ, ეკონომიკურ და სამხედრო ჯგუფებს შორის, რაც ხშირად განსაზღვრავს სახელმწიფო გადაწყვეტილებების რეალურ მიმართულებას.[236]

თუმცა, ეს თანწყობა არ გულისხმობს მკვეთრ დაყოფას ფორმალურ და ფაქტობრივ სუვერენიტეტს შორის. თანამედროვე თეორიები მიუთითებენ, რომ იურიდიული სუვერენიტეტი ხშირად გამოიყენება პოლიტიკური ძალაუფლების ლეგიტიმაციისთვის მაშინ, როდესაც სახელმწიფოს ფაქტობრივი ავტონომია შეიძლება მნიშვნელოვნად იყოს შეზღუდული გლობალური ეკონომიკური

[233] Gross Leo, (1948). "The Peace of Westphalia." American Journal of International Law, 42.
[234] Habermas, 1996, Between Facts and Norms, MIT Press.
[235] Krasner Stephen D., Sovereignty: Organized Hypocrisy. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999.
[236] Agnew John, Globalization and Sovereignty. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2009.

სტრუქტურების, რეგიონული უსაფრთხოების არქიტექტურისა და საერთაშორისო სამართლის ნორმების გავლენით.

ამრიგად, იურიდიული და პოლიტიკური სუვერენიტეტი ურთიერთ-დამოკიდებული კატეგორიებია, რომელთა თანხვედრა წარმოადგენს სახელმწიფო სტაბილურობის, ინსტიტუციური მდგრადობისა და ეფექტიანი მმართველობის არსებით წინაპირობას.[237]

ამ ორს შორის განსხვავება განსაკუთრებით თვალსაჩინოა იმ ქვეყნებში, სადაც ფორმალურად არსებობს სუვერენიტეტი, თუმცა, პოლიტიკური პრაქტიკა ვერ ასახავს მას.[238]

ეკონომიკური სუვერენიტეტი – გლობალური ეკონომიკის გამოწვევები

ეკონომიკური სუვერენიტეტი განიმარტება როგორც სახელმწიფოს ინსტიტუციური და პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული შესაძლებლობა და-მოუკიდებლად განსაზღვროს და განახორციელოს ეკონომიკური, ფისკალური და მონეტარული პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები. ეს მოიცავს ეკონომიკური რესურსების განაწილების წესების განსაზღვრას, საბიუჯეტო პრიორიტეტების ფორმირებას, ეროვნული ვალუტის რეგულირებას, ფინანსური სექტორის ზედამხედველობასა და ბაზრების სტრუქტურული ჩარჩოების განსაზღვრას, რაც ერთიანად უზრუნველყოფს ეკონომიკური პროცესების სტრატეგიულ მართვას სახელმწიფოს ფარგლებში.

თუმცა, გლობალიზაციისას ეს ავტონომია მნიშვნელოვნად ვიწროვდება სტრუქტურული ძალების გავლენით.

ერთი მხრივ, საერთაშორისო ფინანსური ბაზრების ცვალებადობა ზღუდავს სახელმწიფოებს მაკროეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად საჭირო პოლიტიკის თავისუფლად განხორციელებაში, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც კაპიტალის სწრაფი მობილობა ზრდის ვალუტის კრიზისებისა და ფინანსური შოკების რისკს.[239]

[237] Agnew John, Globalization and Sovereignty. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2009.
[238] Krasner Stephen D., (1999). Sovereignty: Organized Hypocrisy. Princeton University Press.
[239] Krugman Paul, International Economics: Theory and Policy. Boston: Addison-Wesley, 1991.

მეორე მხრივ, ტრანსნაციონალური კორპორაციების ეკონომიკური და პოლიტიკური გავლენა ამცირებს სახელმწიფოების შესაძლებლობას რეგულაციების დამოუკიდებლად შემუშავებისა და სტრატეგიული სექტორების ადგილობრივ კონტროლზე.[240]

გლობალურ ღირებულებათა ჯაჭვებზე დამოკიდებულება სახელმწიფოს ეკონომიკურ პოლიტიკას გარდაქმნის ისეთ სტრუქტურად, რომელიც მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ექსპორტზე, იმპორტზე, ტექნოლოგიურ შემოდინებებსა და საერთაშორისო კაპიტალზე. ამ პირობებში ადგილობრივი ეკონომიკური სუვერენიტეტი ნაწილობრივ იზღუდება, რადგან ეროვნული ეკონომიკური გადაწყვეტილებები ხშირად ექვემდებარება გლობალური წარმოებისა და მიწოდების ქსელების ფუნქციურ ლოგიკას.[241]

ამ გარემოში სავაჭრო შეთანხმებები და საერთაშორისო ნორმები ხშირად ქმნის რეგულაციურ ჩარჩოებს, რომლებიც სახელმწიფოებს ავალდებულებს დაიცვან გარკვეული სტანდარტები, მაგალითად, საბაზრო ლიბერალიზაციის, საინვესტიციო დაცვისა და კონკურენციის პოლიტიკის სფეროებში – რითაც იზღუდება მათი პოლიტიკის დამოუკიდებელი ფორმულირების შესაძლებლობა.[242]

საერთაშორისო სავალუტო ფონდი ("IMF") წარმოადგენს განსაკუთრებით თვალსაჩინო მაგალითს იმისა, თუ როგორ შეიძლება ფინანსურ დახმარებას ახლდეს „პოლიტიკური პირობიანობა" ("policy conditionality"), რაც გულისხმობს მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის, სტრუქტურული რეფორმების, საბიუჯეტო შეკვეცებისა და ლიბერალიზაციის მოთხოვნებს. კრიზისულ სიტუაციებში სახელმწიფოები იძულებულნი ხდებიან შეთანხმდნენ ასეთ პირობებზე, რათა მიიღონ სესხები ან ფინანსური მხარდაჭერა, რაც, ერთი მხრივ, განამტკიცებს მყიფე ეკონომიკურ სტაბილურობას, მაგრამ, მეორე მხრივ, ამცირებს პოლიტიკის დამოუკიდებლად განსაზღვრის სივრცეს.[243]

[240] Sassen Saskia, Losing Control? Sovereignty in an Age of Globalization. New York: Columbia University Press, 1996.
[241] Gereffi Gary, Global Value Chains in a Post-Washington Consensus World. London: Routledge, 2018.
[242] Hoekman Bernard & Kostecki Michel, The Political Economy of the World Trading System. Oxford: Oxford University Press, 2009.
[243] Stiglitz Joseph., Globalization and Its Discontents. New York: W.W. Norton, 2002.

ზემოაღნიშნულიდან ნათლად ჩანს, რომ ეკონომიკური და პოლიტიკური სუვერენიტეტი ერთმანეთთან მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული: ეკონომიკური დამოკიდებულება საერთაშორისო ინსტიტუტებზე ხშირად გარდაუვლად წარმოშობს პოლიტიკური ავტონომიის შემცირებას, რაც სახელმწიფოს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესს ექსტერნალურ ფაქტორებზე დამოკიდებულს ხდის.

ტექნოლოგიური და ინფორმაციული სუვერენიტეტი – ახალი ეპოქის განზომილება

ტექნოლოგიური და ინფორმაციული სუვერენიტეტი XXI საუკუნეში იქცა ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პარამეტრად, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოს ავტონომიისა და უსაფრთხოების ხარისხს. ციფრული ეპოქის ტრანსფორმაციებმა – მათ შორის მონაცემთა მასშტაბურმა ცირკულაციამ, გლობალურმა პლატფორმიზაციამ და კიბერსივრცის სამხედრო-პოლიტიკურ მნიშვნელობად ქცევამ – მნიშვნელოვნად შეცვალა სუვერენიტეტის კლასიკური გაგება. თანამედროვე სახელმწიფოები იძულებულნი არიან საკუთარი უსაფრთხოების სტრატეგიებს დაუმატონ ისეთი ელემენტები, როგორებიცაა მონაცემთა დაცვა, კიბერუსაფრთხოება, ციფრული ინფრასტრუქტურის დამოუკიდებლობა და უცხოურ ტექნოლოგიურ პლატფორმებზე დამოკიდებულების ხარისხის შემცირება.[244]

ინფორმაციული ნაკადების გლობალიზაცია მნიშვნელოვნად ამცირებს სახელმწიფოს შესაძლებლობას გააკონტროლოს საკუთარი ციფრული სივრცე. გლობალური ტექნოლოგიური კომპანიები, როგორიცაა “Google“, “Meta“, “Amazon“ და სხვ., ხშირად ფლობენ ისეთ მონაცემთა მასივებსა და ინფრასტრუქტურას, რომელთა გავლენა სახელმწიფო ინსტიტუტების შესაძლებლობებს აღემატება. შედეგად, ქვეყნები ასუსტებენ იმ ტრადიციულ მესაკუთრეობრივ უფლებამოსილებებს, რომლებიც დაკავშირებულია ინფორმაციის წარმოებასა და გავრცელებაზე კონტროლთან. ამ გამოწვევაზე პასუხის სახით, მრავალი სახელმწიფო იწყებს პოლიტიკის შემუშავებას მონაცემთა ლოკალიზაციის,

[244] Miller Blake, Cybersecurity and Internet Governance in China. Oxford: Oxford University Press, 2018.

ციფრული პლატფორმების დაზღვევის, ეროვნული კიბერუსაფრთხოების სტანდარტების გამკაცრებისა და ტექნოლოგიური დამოუკიდებლობის გასაძლიერებლად.[245]

ჰიბრიდული სუვერენიტეტი – თანამედროვე რეალობა

თანამედროვე სახელმწიფოთა უმეტესობა მოქმედებს **ჰიბრიდული სუვერენიტეტის** რეჟიმში, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ სუვერენიტეტი აღარ არის ერთიანი და აბსოლუტური კატეგორია. გლობალური ინსტიტუტების გაძლიერება ამცირებს სახელმწიფოების იურიდიულ ავტონომიას, რადგან საერთაშორისო სამართლის ნორმები და სუპრანაციონალური ორგანიზაციების გადაწყვეტილებები ხშირად უპირატესობას იძენენ ეროვნულ კანონმდებლობაზე. პარალელურად, პოლიტიკური სუვერენიტეტი რთულდება ტრანსნაციონალური აქტორების – გლობალური ეკონომიკური ჯგუფების, საერთაშორისო მედიის, ტექნოლოგიური კორპორაციებისა და სამხედრო ალიანსების – გავლენით, რაც ზღუდავს სახელმწიფოს შესაძლებლობას თავისუფლად განსაზღვროს საკუთარი პოლიტიკური კურსი. ეკონომიკური სუვერენიტეტი ასევე ნაწილობრივ შეზღუდულია საერთაშორისო კაპიტალის მობილობის, ბაზრების ლიბერალიზაციისა და გლობალურ ღირებულებათა ჯაჭვებზე დამოკიდებულების გამო. ტექნოლოგიური სუვერენიტეტის სფეროში კი სახელმწიფოს ავტონომიას მნიშვნელოვნად ამცირებს უცხოურ ციფრულ ინფრასტრუქტურაზე, მონაცემთა პლატფორმებსა და კიბერინფრიცოცხლებზე დამოკიდებულება.

ამგვარ რეალობაში თანამედროვე პოლიტიკური თეორია სუვერენიტეტს აღარ განიხილავს როგორც ეროვნული სახელმწიფოს აბსოლუტურ იურიდიულ ძალაუფლებას; პირიქით, სუვერენიტეტი აღიქმება მრავალგანზომილებიან კონსტრუქტად, რომელიც იურიდიული, პოლიტიკური, ეკონომიკური და ტექნოლოგიური კომპონენტების ერთობლიობას მოიცავს. გლობალიზაციის, რეგიონული ინტეგრაციისა და ციფრული ტრანსფორმაციის შედეგად, ეს კომპონენტები მუდმივად გადანაწილებისა და გადაფარვის პროცესში არიან, რაც სახელმწიფოს მოქმედების სივრცეს უფრო ურთიერთდამოკიდებულ და ნაკლებად

[245] DeNardis Laura, The Global War for Internet Governance. New Haven: Yale University Press, 2014.

იზოლირებულ სტრუქტურად ქმნის. დეივიდ ჰელდი სწორედ ამ ცვლილებებს მიიჩნევს თანამედროვე გლობალური წესრიგის განმსაზღვრელ ფაქტორად, ამტკიცებს რა, რომ ეროვნული სუვერენიტეტი გარდაიქმნება სისტემად, რომელიც გადაჯაჭვულია მრავალფენიან, ტრანსნაციონალურ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ კონტექსტში.[246]

თვალსაჩინოებისათვის, განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი:

1. ევროკავშირი – გაზიარებული სუვერენიტეტის მოდელი

ევროკავშირი წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე კომპლექსურ მაგალითს იმისას, თუ როგორ ხდება სახელმწიფოთა სუვერენიტეტის ნაწილობრივი გადანაწილება სუპრანაციონალურ ინსტიტუტებთან. მართალია, ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს შენარჩუნებული აქვთ შიდა სუვერენიტეტი, მაგრამ პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამართლებრივი კომპეტენციების მნიშვნელოვანი ნაწილი – მათ შორის ვალუტის პოლიტიკა (ევროზონის ქვეყნებში), სავაჭრო პოლიტიკა, რეგულაციების დიდი ნაწილი და ადამიანის უფლებათა დაცვის სტანდარტები – ევროკავშირის ინსტიტუტებს ეკუთვნის.

ეს ქმნის „გაზიარებული სუვერენიტეტის“ მოდელს, სადაც ეროვნული გადაწყვეტილების უფლებამოსილება თანაარსებობს სუპრანაციონალურ სამართლებრივ სისტემასთან. ამის შედეგად, წევრი სახელმწიფოები ფორმალურად სუვერენულნი არიან, მაგრამ პრაქტიკაში ვალდებულნი არიან დაემორჩილონ ევროკავშირის სასამართლოს გადაწყვეტილებებსა და კომისიის რეგულაციებს. მსგავსი მოდელი მკაფიოდ აჩვენებს, რომ თანამედროვე გლობალიზებულ გარემოში სუვერენიტეტი აღარ არის აბსოლუტური კატეგორია, არამედ შედარებითი და მრავალგანზომილებიანი.[247]

2. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (“IMF“-ის) გავლენა – ეკონომიკური სუვერენიტეტის შეზღუდვა

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (“IMF“) ჩარევა კრიზისულ ეკონომიკაში ხშირად იწვევს სახელმწიფოების ეკონომიკური სუვერენიტეტის დროებით ან

[246] Held David, Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance. Stanford, CA: Stanford University Press, 1995.

[247] Weiler J. H. H., The Constitution of Europe: "Do the New Clothes Have an Emperor?" and Other Essays on European Integration. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

გრძელვადიან შეზღუდვას. კრიზისის დროს ფინანსების გადასაფარად ქვეყნები მიმართავენ "IMF"-ს, თუმცა, ორგანიზაციისგან ფინანსური დახმარების მიღება დაკავშირებულია მკაცრ სტრუქტურულ პირობებთან: საბიუჯეტო ხარჯების შემცირება, ლიბერალიზაცია, პრივატიზაცია, სუბსიდიების შემცირება და ფისკალური კონსოლიდაციის სხვა ფორმები.

ამ პირობების მიღება ნიშნავს, რომ სახელმწიფო დროებით კარგავს შესაძლებლობას დამოუკიდებლად განსაზღვროს ეკონომიკური პოლიტიკა – მისი ფისკალური და მონეტარული გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვანი ნაწილით მუშავდება საერთაშორისო ინსტიტუტების მიერ. ეს ქმნის „პოლიტიკის პირობიანობას" ("policy conditionality"), რომელიც ერთდროულად აძლიერებს ეკონომიკურ სტაბილურობას, მაგრამ ამცირებს პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის ხარისხს.[248]

3. ჩინეთი – ციფრული/ინფორმაციული სუვერენიტეტი და სახელმწიფოს აქტიური როლი

ჩინეთის ტექნოლოგიური და ციფრული სუვერენიტეტი წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითს იმისა, თუ როგორ ცდილობს თანამედროვე სახელმწიფო გააძლიეროს თავისი ავტონომია გლობალური ციფრული ინფრასტრუქტურის პირობებში. ჩინეთის მოდელი ეფუძნება მრავალდონიან სტრატეგიას, რომელიც მოიცავს როგორც ინტერნეტ-კონტროლის მკაცრ მექანიზმებს („დიდი ცეცხლის კედელი" – "Great Firewall"), ასევე მონაცემთა მმართველობის სტრუქტურების განვითარებას, ადგილობრივი ტექნოლოგიური ინდუსტრიის მიზანმიმართულ გაძლიერებასა და უცხოურ პლატფორმებზე დამოკიდებულების სისტემურ შემცირებას. ქვეყნის მთავრობის პოლიტიკა მიმართულია იმგვარი ციფრული ეკოსისტემის ჩამოყალიბებაზე, სადაც ეროვნული კომპანიები – მათ შორის "Huawei", "Alibaba" და "Tencent" – ფუნქციონირებენ როგორც ტექნოლოგიური სუვერენიტეტის საყრდენი სვეტები.

ამ მიდგომით ჩინეთი ციფრულ სუვერენიტეტს განიხილავს როგორც ეროვნულ უსაფრთხოებასთან მჭიდროდ დაკავშირებულ სტრატეგიულ მიზანს.

[248] Rodrik Dani, The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York: W. W. Norton & Company, 2011.

მონაცემთა დაცვა, კიბერუსაფრთხოების არქიტექტურა, ხელოვნური ინტელექტის განვითარება და კომუნიკაციების ინფრასტრუქტურის ლოკალიზაცია ფასდება როგორც სახელმწიფო ძალაუფლების ძირითადი ელემენტები. შედეგად, ინფორმაციული ნაკადების კონტროლი და ციფრული სივრცის რეგულირება იქცევა არა მხოლოდ ტექნოლოგიური, არამედ სუვერენიტეტის პოლიტიკურ-სტრუქტურულ პრობლემად.

ამრიგად, ჩინეთის მაგალითი ნათლად აჩვენებს, რომ XXI საუკუნეში ტექნოლოგიური და ინფორმაციული სუვერენიტეტი აღარ განისაზღვრება მხოლოდ ციფრულ რესურსებზე საკუთრების უფლებებით; იგი იქცევა სახელმწიფოს სტრატეგიული ძალაუფლების საყრდენ, სტრუქტურულ საფუძვლად. ციფრული ინფრასტრუქტურის კონტროლი, მონაცემთა მოძრაობის რეგულირება და ტექნოლოგიური დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა სწრაფად შეიძლება იქცეს ისეთივე მნიშვნელოვან ინსტრუმენტებად, როგორიც იყო ტერიტორიული მთლიანობა ან სამხედრო ძალა წინა ეპოქებში.

4. ჰიბრიდული სუვერენიტეტი – თეორიული ინტეგრაცია

ჰიბრიდული სუვერენიტეტის თეორიული კონცეფცია ხაზს უსვამს, რომ თანამედროვე სახელმწიფოს იურიდიული ავტონომია და ფორმალური კონსტიტუციური უფლებამოსილება აღარ ემთხვევა ძალაუფლების ფაქტობრივ განაწილებას. საერთაშორისო ინსტიტუტები, გლობალური ეკონომიკური პლატფორმები, რეგიონული ინტეგრაციის პროექტები და ტრანსნაციონალური პოლიტიკური ქსელები ქმნის მრავალცენტრიან მმართველობით გარემოს, სადაც სახელმწიფო მოქმედებს სტრუქტურულად შეზღუდული უნარით. ამ მდგომარეობაში იურიდიული სუვერენიტეტი ფორმალურად არსებობს, მაგრამ რეალური პოლიტიკური და ეკონომიკური გადაწყვეტილებები ხშირად მიიღება გლობალური სისტემების ჩარჩოში, რაც სახელმწიფოს მოქმედების თავისუფლებას მნიშვნელოვნად ზღუდავს. აღნიშნული მიდგომა თანხვედრაშია დეივიდ ჰელდის და კეოჰეინ-ნაის თეორიულ პოზიციებთან, რომლებიც სუვერენიტეტს ახასიათებს

როგორც ურთიერთდამოკიდებული, ქსელურ გარემოში ჩაჭდობილი ხელისუფ-ლების ფორმას.[249] [250]

ჰიბრიდული სუვერენიტეტისას რამდენიმე კრიტიკული შედეგი იჩენს თავს. *პირველ რიგში,* სამართლებრივი ლეგიტიმურობის პრობლემა წარმოიშობა მაშინ, როდესაც სახელმწიფო გადაწყვეტილებები მიღებულია საერთაშორისო, ტექნოკრატიულ ან სუპრანაციონალურ დონეზე, სადაც ეროვნული დემოკრატიული მანდატი სუსტდება. *მეორე,* სოციალური და პოლიტიკური ინტერესთა ჯგუფები ფართოვდება და ახდენს ზეწოლას როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო ინსტიტუტებზე, რაც პოლიტიკურ პროცესს უფრო პლურალიზებულ, მაგრამ ხშირად ნაკლებად სტაბილურს ხდის. *მესამე,* იმატებს საკონსტიტუციო პროტესტის ფორმები, რომლებიც მიმართულია სუვერენიტეტის „დაკარგვის“ ან „გადანაწილების“ წინააღმდეგ. ამ კონტექსტში განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი ხდება კითხვა: როგორ უნდა შექმნას სახელმწიფომ ისეთი ინსტიტუციური არქიტექტურა, რომელიც ერთდროულად უზრუნველყოფს მმართველობის ეფექტიანობას, საერთაშორისო ჩართულობას და დემოკრატიული ანგარიშვალდებულების შენარჩუნებას? აღნიშნულ დილემას ფართოდ განიხილავენ როგორც ჰელდი, ასევე როდრიკი, რომლებიც მიუთითებენ, რომ გლობალური ინტეგრაციისას სუვერენიტეტის ტრანსფორმაცია გარდაუვალია, ხოლო მისი დემოკრატიული ლეგიტიმაცია – აუცილებელი.[251] [252]

მაშასადამე, გლობალიზაციისას სახელმწიფოს სუვერენიტეტის კლასიკური, ვესტფალიური გაგება ფუნდამენტურ სტრუქტურულ ტრანსფორმაციას განიცდის. თუ ისტორიულად სუვერენიტეტი განისაზღვრებოდა როგორც სახელმწიფოს აბსოლუტური, ზედამხედველობითი და განუყოფელი ძალაუფლება საკუთარ ტერიტორიაზე, თანამედროვე ეპოქაში ეს კონცეფცია გარდაიქმნა რთულ, მრავალგანზომილებიან და ურთიერთდამოკიდებულ სისტემად. წარმოდგენა

[249] Held, David. Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance. Stanford, CA: Stanford University Press, 1995.
[250] Keohane, Robert O. & Nye, Joseph S. Power and Interdependence: World Politics in Transition. Boston: Little, Brown and Company, 2000.
[251] Held David, Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance. Stanford, CA: Stanford University Press, 1995.
[252] Rodrik Dani, The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York: W. W. Norton & Company, 2011.

სახელმწიფოს „უზენაესობის“ შესახებ კომპლექსური გლობალური პროცესების ფონზე ემყარება არა მხოლოდ იურიდიულ ნორმებს, არამედ ეკონომიკურ, ტექნოლოგიურ, პოლიტიკურ და ინფორმაციულ რეალობას, რომელთა შეუქცევადი ინტეგრაცია მნიშვნელოვნად ცვლის ძალაუფლების განაწილების ლოგიკას.

სუვერენიტეტის შიდა და გარე განზომილებათა კონკურენტული დინამიკა თანამედროვე გარემოში სულ უფრო მეტად ასუსტებს სახელმწიფოს უნარს, შეუზღუდავად განახორციელოს იურისდიქცია და პოლიტიკური ავტონომია. შიდა სუვერენიტეტი კვლავ ეფუძნება ძალის ლეგიტიმურ მონოპოლიას, სამართლებრივ ინსტიტუტებსა და ადმინისტრაციულ შესაძლებლობებს, თუმცა, ამ კომპონენტებს უკვე ემუქრება როგორც გლობალური ეკონომიკური ინტეგრაციის, ისე ტრანსნაციონალური ინფორმაციული ნაკადების გავლენა. გარე სუვერენიტეტი კი თითქმის მთლიანად დამოკიდებულია საერთაშორისო ნორმებზე, ეკონომიკურ წესრიგსა და რეგიონულ თუ გლობალურ ინსტიტუტებთან სახელმწიფოების ჩართულობაზე. შედეგად, სუვერენიტეტი მოქმედებს არა იზოლირებული ძალაუფლების, არამედ ურთიერთდამოკიდებულებების ქსელში ჩაჭდობილი სისტემის სახით.

ეკონომიკური სუვერენიტეტი წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე დაუცველ განზომილებას, რადგან გლობალური ფინანსური ბაზრების არასტაბილურობა, ტრანსნაციონალური კორპორაციების გავლენა და ღირებულებათა ჯაჭვების ფუნქციური ლოგიკა ქმნის გარემოს, სადაც სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკა მუდმივად ექვემდებარება ექსტერნალურ ზეწოლას. “IMF“-ის პირობიანობა, საერთაშორისო ვაჭრობის სტანდარტები და კაპიტალის დიდი მობილობა აშკარად აჩვენებს, რომ ეკონომიკური გადაწყვეტილებების დამოუკიდებლად მიღება ხშირად მხოლოდ ფორმალურ რიტორიკად რჩება. რეალური ავტონომიის ფარგლები განისაზღვრება გლობალური ეკონომიკური წესრიგის მიერ, რაც ასუსტებს სახელმწიფოს თვითწესრიგების შესაძლებლობას.

ტექნოლოგიური და ინფორმაციული სუვერენიტეტი XXI საუკუნეში იქცა ახალი ეპოქის საკვანძო პარამეტრად. ციფრული ინფრასტრუქტურა, მონაცემთა კონტროლი, კიბერუსაფრთხოება და გლობალური პლატფორმების მმართველობითი ძალაუფლება სახელმწიფოებს ახვევს სრულიად ახალ

დამოკიდებულებებში. “Big Tech“ კომპანიები ფლობენ ისეთ ძალებს – საინ-ფორმაციო ნაკადების მართვა, ალგორითმული მართვა, მონაცემთა მასივებზე წვდომა – რომლებიც ხშირად აღემატება ცალკეული სახელმწიფოების ინსტიტუციურ შესაძლებლობებს. შედეგად, ეროვნული უსაფრთხოება გადაიქცა არა მხოლოდ სამხედრო თუ პოლიტიკური, არამედ ციფრული ინფრასტრუქტურის, მონაცემთა დაცვისა და ტექნოლოგიური დამოუკიდებლობის პრობლემად. ჩინეთის მაგალითი განსაკუთრებით ნათლად მიუთითებს, რომ ტექნოლოგიური სუვერენიტეტი შეიძლება იქცეს სახელმწიფო სტრატეგიული ავტონომიის ხერხემლად.

ამ პროცესების ფონზე სულ უფრო თვალსაჩინო ხდება ჰიბრიდული სუვერენიტეტის ფორმირება – მდგომარეობა, როდესაც იურიდიული ავტონომია ფორმალურად არსებობს, მაგრამ პოლიტიკური, ეკონომიკური და ტექნოლოგიური რეალობა მნიშვნელოვნად ზღუდავს მის პრაქტიკულ განხორციელებას. ასეთი მდგომარეობა იწვევს კრიტიკულ გამოწვევებს:

ლეგიტიმაციის პრობლემა – როდესაც გადაწყვეტილებები მიიღება სა-ერთაშორისო ან სუპრანაციონალურ დონეზე, ეროვნული დემოკრატიული კონტროლი სუსტდება;

პოლიტიკური ზეწოლების მრავალცენტრიანობა – ადგილობრივი და გლობალური ინტერესთა ჯგუფები ერთდროულად ახდენენ ზეგავლენას პოლიტიკურ პროცესზე;

ინსტიტუციური შეუსაბამოსობა – ეროვნული მმართველობითი სტრუქტურები ხშირად ვერ ერგებიან გლობალური წესრიგის მოთხოვნებს;

სუვერენიტეტის სიმბოლურ და რეალურ ფორმებს შორის აცდენა – სახელმწიფოს შეუძლია ჰქონდეს ფორმალური იურიდიული უფლებამოსილებები, მაგრამ პრაქტიკული ავტონომია მკვეთრად შემცირდეს.

ამრიგად, თანამედროვე რეალობაში სუვერენიტეტი აღარ შეიძლება განისაზღვროს როგორც ერთიანი და აბსოლუტური მოცემულობა. ის გარდაიქმნა დინამიკურ, მრავალშრიან, პლურალურ და ფუნქციურად გადაჯაჭვულ სისტემად, რომელიც ეფუძნება არა მხოლოდ ტერიტორიულ ავტონომიას, არამედ ეკონომიკურ მდგრადობას, ტექნოლოგიურ დამოუკიდებლობას, საერთაშორისო

ჩართულობას და გლობალურ მმართველობაში გათვითცნობიერებულ მონაწილეობას.

ამ პირობებში სახელმწიფოს წინაშე დგას სტრატეგიული ამოცანა: არა გლობალიზაციისგან იზოლაცია და სუვერენიტეტის „დაბრუნება“, რაც თანამედროვე რეალობაში შეუძლებელია, არამედ მისი რესტრუქტურიზაცია, ადაპტირება და გაძლიერება იმგვარად, რომ ერთდროულად უზრუნველყოს ეროვნული ინტერესების დაცვა და საერთაშორისო ურთიერთდამოკიდებულების ქსელში ეფექტიანი მოქმედება.

სუვერენიტეტის მომავალი, შესაბამისად, განისაზღვრება არა ძალაუფლების იზოლირებული კონცენტრაციით, არამედ მისი მოქნილი, ფუნქციურად დაბალანსებული და სტრატეგიულად დაგეგმილი განაწილებით – სახელმწიფოს შიგნით, რეგიონულ ორგანიზაციებსა და გლობალურ სისტემებთან. XXI საუკუნის გამოწვევებისას სწორედ ასეთი ჰიბრიდულ-ინტეგრაციული მოდელი წარმოადგენს სუვერენიტეტის სიცოცხლისუნარიან ფორმას, რომელიც საშუალებას აძლევს სახელმწიფოს იმოქმედოს როგორც ავტონომიურმა, მაგრამ ამავდროულად გლობალურ გარემოში ჩართულმა პოლიტიკურმა ერთეულმა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Agnew John, Globalization and Sovereignty. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2009.
2. Beetham David, (1991). The Legitimation of Power. Macmillan.
3. David Held, 1995, Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance, Stanford University Press.
4. DeNardis Laura, The Global War for Internet Governance. New Haven: Yale University Press, 2014.
5. Gereffi Gary, Global Value Chains in a Post-Washington Consensus World. London: Routledge, 2018.
6. Gross Leo, (1948). “The Peace of Westphalia.” American Journal of International Law, 42.
7. Grotius Hugo, (1625). On the Law of War and Peace. Oxford University Press.

8. Habermas, 1996, Between Facts and Norms, MIT Press.
9. Hoekman Bernard & Kostecki Michel, The Political Economy of the World Trading System. Oxford: Oxford University Press, 2009.
10. Jean Bodin, 1576, Six Books of the Commonwealth, Paris.
11. Jean-Jacques Rousseau, 1762, Du Contrat Social, Amsterdam.
12. Keohane Robert O. & Nye Joseph S., Power and Interdependence: World Politics in Transition. Boston: Little, Brown and Company, 2000.
13. Krasner Stephen D., Sovereignty: Organized Hypocrisy. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999.
14. Krugman Paul, International Economics: Theory and Policy. Boston: Addison-Wesley, 1991.
15. Mann Michael, (1986). The Sources of Social Power. Cambridge University Press.
16. Max Weber, 1919, Politics as a Vocation, Duncker & Humblot; Stephen Krasner, 1999, Sovereignty: Organized Hypocrisy, Princeton University Press.
17. Miller Blake, Cybersecurity and Internet Governance in China. Oxford: Oxford University Press, 2018.
18. Rodrik Dani, The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York: W. W. Norton & Company, 2011.
19. Sassen Saskia, Losing Control? Sovereignty in an Age of Globalization. New York: Columbia University Press, 1996.
20. Stiglitz Joseph, Globalization and Its Discontents. New York: W.W. Norton, 2002.
21. Waltz Kenneth, (1979). Theory of International Politics. Addison-Wesley.
22. Weiler J. H. H., The Constitution of Europe: "Do the New Clothes Have an Emperor?" and Other Essays on European Integration. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.